

УДК: 631.162

Терновський В.О., к.е.н.,
Таврійський державний агротехнологічний університет

АНАЛІЗ ДАВАЛЬНИЦЬКИХ ОПЕРАЦІЙ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто основні поняття давальницьких операцій. Проведено порівняння понять видів давальницьких операцій. Визначенню основні причини використання давальницької схеми переробними підприємствами. Досліджено наслідки роботи за давальницькою схемою на переробні підприємства. Роль давальницьких операцій на розвиток переробних підприємств визнано як позитивну.

Ключові слова: давальницька операція, переробне підприємство, оборотні засоби, сировина, ринок збуту, соціальні фактори.

Аннотация. В статье рассмотрены основные понятия давальческих операций. Проведено сравнение понятий видов давальческих операций. Определены основные причины использования давальческой схемы перерабатывающими предприятиями. Исследованы последствия работы по давальческой схеме на перерабатывающие предприятия. Роль давальческих операций на развитие перерабатывающих предприятий признано положительную.

Ключевые слова: давальческая операция, перерабатывающее предприятие, оборотные средства, сырье, рынок сбыта, социальные факторы.

Anotation

Purpose statement. After Soviet Union collapsed many economic relationships were broken in all branches of economy including processing. In such situation processing plants had to look for new opportunities to survive. One of the ways that was found is tolling operations. This was reasonable for processors as well as for owners of raw materials. It was a new type of economic relationship and a lot of questions appeared and one of them is - What is the impact of tolling operations on the economy in general and particular processing?

Results of the research. For identifying of main reasons that facilitated appearance of tolling operations was conducted survey among employees of the processing industry and analyzes of scientist publications. As the result were found that main reasons are: lack of capital; presence non-using equipment (assets); absence (inability or impossibility to find) of markets; reduce staff turnover and deterioration of their skills; improve the technical condition of equipment; improvement of the ecological situation in region.

To the reasons for the use of toll transactions in foreign economic activity we can add: the possibility of entering to a foreign market; off foreign exchange earnings; lack of quality raw materials.

Conclusions. Conducted research and analyses allowed to identify main reasons of using tolling operations. Most of the reasons have been identified to be located in the economic field of interests of processing plants. At the same time were found social reasons which must also be taken into account in decisions on the use of tolling. It should be noted that processing of raw materials by the tolling scheme has a positive effect on the development of processing enterprises and wholly or partially removes some of the reasons for its use.

Keywords: toll operation, processing enterprise, current assets, raw, market, social factors.

Вступ. Після переходу України до ринкових відносин більшість підприємств, у тому числі переробних, залишились без планів виробництва продукції, та разом з цим відповідно спланованого завантаження їх сировиною. Для радянського часу було притаманним наявність великих потужностей на переробних підприємствах, які з переходом до нових економічних умов були зовсім або частково не завантажені.

Постановка проблеми. Після розірвання основних економічних зв'язків як з постачальниками сировини так і зі збутовою мережею переробні підприємства повинні були виживати. Саме в цей час набули великого розвитку операції давальницького характеру, але разом з цим з'явилося багато запи-

тань – одним з них є причини використання давальницьких операцій та їх вплив давальницьких операцій на економіку країни загалом і переробної промисловості зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням причин використання давальницьких операцій та їх впливу на розвиток переробних підприємств займалися як вітчизняні так і закордонні, вчені в основному з теренів колишнього Радянського союзу. Серед українських вчених слід зазначити роботи Ф.Ф. Бутинця, В.Е. Житнього, а закордонних - Б.П. Аносова, І.Л. Кіпера, Ю.Д. Васюти, Д.В. Тимшиної, В.Г. Новічкова.

Постановка завдання. Ціллю написання даної статті і виявлення основних чинників,

які спонукають переробні підприємства використовувати операції з давальницької сировиною та провести аналіз їх впливу на розвиток переробної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На перший погляд операції по переробці давальницької сировини є досить простим виробничим процесом - замовник дає виконавцеві давальницьку сировину, останній робить послуги по її переробці та одержує за цю послугу платню, зазначену у договорі. Разом з цим за цією простотою схемою ховається складний економічний процес виробничих відносин, що базується на принципах ринкової економіки з елементами внутрівиробничих протиріч, внутрішньої і зовнішньої конкуренцією [3].

Слід зазначити що давальницькі операції можуть відбуватися за участю резидентів країни, а також резидента та нерезидента. Для проведення дослідження причин використання давальницьких операцій переробними підприємствами доцільним буде спочатку проведення порівняння причин використання давальницьких операцій цими контрагентами.

Згідно думки деяких вчених [5], при давальницьких операціях між резидентом та нерезидентом (давальницькі операції у зовнішньоекономічній діяльності [5]), сировина може бути ввезена на митну територію країни нерезидентом або придбана ним на території країни за валюту для подальшої переробки та продажу отриманої продукції як на території країни так і за її межами, або вивезена за її межі резидентом для використання у виробленні готової продукції з наступним поверненням усієї продукції або її частини до країни власника (чи реалізацією в країні виконавця замовником або за його дорученням виконавцем) або вивезенням до іншої країни.

При давальницьких операціях між резидентами країни - сировина придбається (виготовлюється) на території країни резидентом та передається іншому резиденту у подальшу переробку. При цьому право власності як на сировину так і на кінцеву продукцію належить давальцю. Кінцева продукція може бути реалізована як на території країни так і за її межами.

Для визначення основних причин використання давальницьких операцій було проведено узагальнення досвіду дослідження у цій сфері, а також використано анкетний метод дослідження серед працівників підприємств переробної промисловості.

Згідно проведених опитування працівників переробної галузі та дослідження наукових робіт вітчизняних та закордонних вчених [1], [6] серед основних причин використання давальницької схеми переробними підприємствами з резидентами країни можна виділити наступні:

- відсутність власних оборотних засобів;
- наявність невикористовуваних потужностей;
- відсутність (нездатність або неможливість знайти) ринки збуту;
- зменшення плинності кадрів або погіршення їхньої кваліфікації;
- покрощення технічного стану;
- покрощення екологічного стану.

До причин використання давальницьких операцій у зовнішньоекономічній діяльності можна додати:

- можливість виходу на іноземний ринок збуту;
- забезпечення валютних надходжень;
- відсутність якісної сировини.

Слід зазначити, що вище наведені лише основні причини використання давальницької схеми з боку вітчизняних переробних підприємств. Також відмітимо, що у процесі дослідження пріоритетність причин змінювалась та залежала від спеціалізації переробного підприємства та виду сировини, що перероблюється.

Проведене аналіз та виявлені причини дозволяють дослідити роль давальницької схеми у розвитку переробних підприємств.

Відсутність власних оборотних засобів. Переробні підприємства при виникненні деяких обставин не достатню кількість оборотних засобів для закупівлі сировини та спрямувати її на переробку, а використання позик на її придбання, а також напівфабрикатів і матеріалів призводить до подорожчання кінцевої продукції. Давальницька сировина передається для переробки, або обробки без понесення витрат переробним підприємством на придбання основної сировини та, можливо, допоміжних компонентів.

Це дає змогу підприємству продовжувати працювати та отримувати прибуток від надання послуг з переробки сировини у готову продукцію.

Наявність потужностей, які не використовуються. Найчастіше така ситуація виникає при неможливості за тих чи інших причин самостійно знайти ринки збуту продукції. При роботі за давальницької схеми давальець є власником готової продукції та самостійно веде пошук ринків збуту.

Інколи наявні потужності знаходяться у незадовільному стані та не дозволяють використовувати їх для виробництва якісної готової продукції. У цьому випадку можливе оновлення потужностей за домовленістю з власником давальницької сировини.

Відсутність якісної сировини для переробки. Сировина, яка є у наявності для закупівлі не задовольняє вимоги та стандарти, або не відповідає технології переробки окремого підприємства. Давальні у цьому випадку дозволяють завантажити переробні потужності сировиною, що відповідає технології виробництва того чи іншого виду продукції.

Забезпечення валютних надходжень та можливість виходу на міжнародний ринок. Деякі з переробних підприємств використовують давальницьку схему як трамплін для виходу на міжнародні ринки. Підприємства набувають досвіду роботи за міжнародними стандартами при роботі з іноземним давальцем, а після закінчення дії договору продовжують працювати за цими стандартами та мають можливість продавати свою продук-

цію на інших ринках забезпечуючи таким чином додаткові надходження валюти.

Ми бачимо, що в основному причини використання давальницьких операцій та їх вплив на переробні підприємства є економічними, але разом цим слід звернути увагу на причини технічного, соціального організаційного і т.п. характеру

Так, зі сторони соціального характеру, можна виділити таку причину як наявність кваліфікованих робітників на підприємствах, які тимчасово незайняті внаслідок не завантаженості підприємства, отримують невелику платню, та разом з цим втрачаючи кваліфікацію. Використання давальницьких схем на підприємстві повністю або частково згладжує таку ситуацію, а також може призвести до появи нових робочих місць, або підвищення оплати існуючим робітникам та підвищення їх кваліфікації.

Висновок. Проведене дослідження дозволило виявити причини використання давальницької схеми переробними підприємствами. Більшість з причин, які було виявлено, знаходяться у площині економічних інтересів підприємств. Разом з цим виявлено декілька причин соціального характеру, які також слід враховувати при прийнятті рішення щодо використання давальницької схеми. Слід зазначити, що переробка сировини за давальницькою схемою позитивно впливає на розвиток переробних підприємств та повністю або частково усуває деякі з причин її використання.

Література.

1. Бутинець Ф.Ф., Жиглей І.В. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Навч. посібник для студ. Спец. 7.050106 „Облік і аудит”. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 620 с.
2. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування і планування: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
3. Житный В.Е. Совершенствование анализа операций с давальческим сырьем во внешнеэкономических отношениях. // Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук: 08.06.04. – Луганск, 2005.
4. И.В. Рыкова Переработка давальческого сырья: правовое регулирование и бухгалтерский учет // Бухгалтерский учет. – 1999. - №9. – 53 стр.
5. Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах : Закон України від 04.10.2001р. №2761 - III // <http://www.rada.gov.ua>
6. Терновський В.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління операціями з давальницькою сировиною в аграрному секторі АПК // Диссертация на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.09. – Київ, 2012.